

**BOLALAR FOLKLORI – MILLIY MEROS VA
TARBIYA MANBAI SIFATIDA**

*Termiz iqtisodiyot va servis universitetining
Filologiya va tillarni o‘qitish fakulteti (o‘zbek tili)yo‘nalish
4-kurs talabasi **Shodiyeva Shaxro‘za Jovli qizi**
Ilmiy rahbar:PhD. **Alijon Esanov***

Annotatsiya. Mazkur maqolada bolalar folklorining kelib chiqishi, rivojlanish bosqichlari, uning badiiy-estetik xususiyatlari hamda tarbiyaviy ahamiyati keng yoritiladi. Shuningdek, bolalar og‘zaki ijodining jamiyat hayotidagi o‘rni, zamonaviy talqini va istiqbollari tahlil qilinadi. Folklor namunalarning yosh avlod dunyoqarashiga ta’siri ilmiy asosda ochib beriladi.

Kalit so‘zlar: bolalar folklori, xalq ijodi, og‘zaki meros, an‘ana, badiiylik, tarbiya, estetik qadriyat, milliy madaniyat.

Abstract. This article provides a comprehensive overview of the origin and development stages of children’s folklore, its artistic and aesthetic features, and its educational significance. It also analyzes the role of children’s oral creativity in social life, its modern interpretation, and future prospects. The influence of folklore samples on the worldview of the younger generation is scientifically examined.

Keywords: children’s folklore, folk art, oral heritage, tradition, artistry, education, aesthetic values, national culture.

Аннотация. В данной статье всесторонне рассматриваются происхождение и этапы развития детского фольклора, его художественно-эстетические особенности и воспитательное значение. Также анализируется роль детского устного творчества в жизни общества, его современная интерпретация и перспективы развития. Научно раскрывается влияние образцов фольклора на мировоззрение подрастающего поколения.

Ключевые слова: детский фольклор, народное творчество, устное наследие, традиция, художественность, воспитание, эстетические ценности, национальная культура.

Folklor qadimdan insoniyat tafakkurining asosi, ijodning boshlang‘ich manbai sifatida e’tirof etib kelinadi. U har qanday san’atning ildizi bo‘lib, xalqning ruhiy olami, tarixiy tajribasi va ma’naviy qadriyatlarini o‘zida mujassam etadi. Ayniqsa, bolalar folklori bu umumxalq merosining eng nozik, eng samimiy qatlamlaridan biri hisoblanadi.

Bolalar uchun yaratilgan yoki ularga yo‘naltirilgan og‘zaki ijod namunalari kichik yoshdan boshlab insonning ruhiy kamolotiga xizmat qiladi. Bu jarayonda

kattalar tomonidan ijro etiladigan alla, erkalash qo‘shiqlari, topishmoq va o‘yin qo‘shiqlari muhim o‘rin egallaydi. Shu bois bolalar folklorini o‘rganish nafaqat adabiy, balki pedagogik va psixologik ahamiyatga ham ega. Bolalar folklorining ildizlari juda qadimiy davrlarga borib taqaladi. Bu boradagi dastlabki ma’lumotlarni Mahmud Koshg‘ariyning “Devonu lug‘otit turk” asarida uchratish mumkin. Ushbu asarda xalq og‘zaki ijodiga oid ko‘plab namunalar, jumladan bolalar bilan bog‘liq qo‘shiqlar va iboralar ham keltirilgan. Bolalar folklori uzoq vaqt davomida ilmiy jihatdan yetarli darajada o‘rganilmagan sohalardan biri bo‘lib keldi. Faqat XX asrga kelib bu yo‘nalishda tizimli tadqiqotlar olib borila boshlandi. Bu jarayonda Elbek, O. Safarov, Z. Husainova, G. Jahongirov kabi olimlarning xizmatlari beqiyosdir. Masalan, 1937-yilda chop etilgan “Bolalar qo‘shig‘i” to‘plami bolalar folklorini yig‘ish va tartibga solish yo‘lidagi ilk muhim qadamlardan biri bo‘ldi. Keyinchalik “Boychechak”, “Alla-yo alla”, “Chittigul” kabi to‘plamlar ushbu sohani yanada boyitdi.

Bolalar folkloriga ilmiy yondashuv jahon miqyosida ham muhim o‘rin tutadi. Rus pedagogi K. D. Ushinskiy bolalar folklorining tarbiyaviy ahamiyatini birinchilardan bo‘lib asoslab berdi. XIX asrda bolalar qo‘shiqlari va o‘yinlari nafaqat yig‘ildi, balki ilmiy tahlil qilina boshlandi. P. Bessonov tomonidan 1868-yilda nashr etilgan “Bolalar qo‘shiqlari” to‘plami bu boradagi ilk ilmiy ishlar sirasiga kiradi. Keyinchalik E. Pokrovskiy, P. Shein kabi tadqiqotchilar tomonidan olib borilgan izlanishlar bolalar folklorini chuqur o‘rganishga zamin yaratdi. XX asrda esa G. Vinogradov tomonidan “bolalar folklori” atamasi ilmiy muomalaga kiritildi. Bu esa ushbu yo‘nalishning mustaqil fan sifatida shakllanishiga xizmat qildi.

Bolalar folklori o‘zining sodda, ravon va obrazli tili bilan ajralib turadi. Unda murakkab falsafiy tushunchalar emas, balki hayotiy, sodda va tushunarli g‘oyalar ilgari suriladi. Asosiy badiiy xususiyatlari quyidagilardan iborat:

Ritm va ohangdorlik – qo‘shiqlarda musiqiylik kuchli

Takrorlar – bolalar xotirasida oson saqlanadi

Obrazlilik – sodda, lekin ta’sirchan tasvirlar

Qisqalik va lo‘ndalik – mazmun ixcham ifodalanadi

Masalan, “Oq terakmi, ko‘k terak?” kabi o‘yin qo‘shiqlari bolalarning nutqini rivojlantirish bilan birga, ularning estetik didini ham shakllantiradi. Bolalar folklorining muhim qismi marosimlar bilan bog‘liq. Jumladan, alla aytish, ism qo‘yish, beshik to‘yi kabi an’analar bolalar hayotining ajralmas qismi hisoblanadi. Ramazon qo‘shiqlari ham bolalar folklorining o‘ziga xos ko‘rinishidir. Bu qo‘shiqlar orqali bolalar jamiyat hayotiga asta-sekin kirib boradi, milliy qadriyatlarni o‘zlashtiradi. Ramazon qo‘shiqlarining hududiy farqlari ham mavjud bo‘lib, ular xalqning yashash tarzi va madaniyatini aks ettiradi. Bu esa folklorning hududiy rang-barangligini ko‘rsatadi.

Bolalar o‘yinlari bilan bog‘liq folklor namunalari alohida e‘tiborga loyiq. “Besh tosh”, “Yakkam-dukkam”, “Ko‘k terak” kabi o‘yinlar nafaqat hordiq chiqarish vositasi, balki tarbiyaviy maktab hamdir. Bu o‘yinlar orqali bolalar: jamoada ishlashni, muloqot qilishni fikrlashni milliy qadriyatlarni anglashni o‘rganadi. O‘yin qo‘shiqlari esa bu jarayonni yanada qiziqarli va ta‘sirchan qiladi. Bugungi kunda texnologiyalar rivojlanishi bolalar folkloriga ham o‘z ta‘sirini ko‘rsatmoqda. An‘anaviy og‘zaki ijod shakllari asta-sekin yozma va raqamli ko‘rinishga o‘tmoqda. Ammo bu jarayonda asosiy muammo — folklorning tabiiy muhitdan uzilib qolishidir. Shu sababli: folklori raqamlashtirish maktab dasturlariga keng kiritish yoshlar orasida targ‘ib qilish zarur hisoblanadi. Zamonaviy bolalar folklorida yangi janrlar, jumladan internet folklori, memlar va qisqa hazil matnlar ham shakllanmoqda. Bu esa folklorning yashovchanligini ko‘rsatadi.

Xulosam shundan iboratki, Bolalar folklori xalq og‘zaki ijodining muhim qismi bo‘lib, u yosh avlod tarbiyasida beqiyos ahamiyatga ega. Unda xalqning asriy tajribasi, orzu-intilishlari va ma‘naviy qadriyatlari mujassam. Folklor nafaqat o‘tmish merosi, balki bugungi va kelajak avlod uchun ham muhim ma‘naviy manbadir. Uni o‘rganish, asrash va rivojlantirish har bir jamiyatning dolzarb vazifalaridan biridir.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Mirzayev T. va boshqalar. O‘zbek xalq poetik ijodi. Toshkent: O‘qituvchi, 1990.
2. Masharipova Z. O‘zbek xalq og‘zaki ijodi. Toshkent, 2008.
3. O‘zbek bolalar antologiyasi. She‘riyat. 1-qism. Toshkent: Sharq, 2006.
4. O‘zbek bolalar antologiyasi. Nasr. 2-qism. Toshkent: Sharq, 2006.
5. Safarov O. O‘zbek bolalar folklori. Toshkent, 1985.
6. Husainova Z. O‘zbek topishmoqlari. Toshkent, 1966.
7. Jahongirov G. O‘zbek bolalar folklori. Toshkent, 1975.